

from the body). මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (1): 6 මහාලී සූත්‍රය, පි. 340, EDN: 6: Mahāli Sutta: About Mahāli-Heavenly Sights, Soul and Body, p. 118.

▲ ජීවිතයේ කෙටිබව-Short is the life span: ජීවිතය ඉතා කෙටි නිසා අප්‍රමාදව සසරින් එතර වීමට කටයුතු කරන්න යයි බුදුන් වහන්සේ නිරතුරුව සංඝයාට අවවාද අනුසාසනා වදාළහ. බලන්න: මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රය. අංගු.නි: (4) 7 නිපාත: 7.2.2.10 අරක සූත්‍රය, පි.496, මේ පිලිබඳව දක්වා ඇති උපමා බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 5, අරක ශාස්තෘ.

▲ ජීවිත මදය: පාලි: ජීවිතමදො- life infatuation: යහපත් ආයුෂ නිබ්ම නිසා, මත්වීම ජීවිත මදය ඇතිවීමට හේතුවය. තමන් ගේ ජීවිතය, මගේය කියා මත්වේ. මේවා සිත කෙලසන අකුසල්ය. දුගතිය ඇති කරයි. බලන්න: මදය.

▲ ජීවිතාඉන්ද්‍රිය- Tongue faculty: ජීවිතාඉන්ද්‍රිය, රස වේදනාව ඇතිකරයි, සලායතන යන්ගෙන් එකකි. මෙය ජීවිතායතන ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: ආයතන, ඉන්ද්‍රිය, සලායතන.

▲ ජීවිතා විඤානය- Tongue Conciseness: බලන්න: ආයතන.

ජෂ

▲ ජ්‍යෙෂ්ඨ භික්ෂුව හා භික්ෂුණිය- The most senior Bhikkhu & Bhikkhni: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ සිටි ජ්‍යෙෂ්ඨ භික්ෂුන් අතුරින් අග්‍ර අඤ්ඤා කොණඩඤ්ඤ තෙරුන්ය, අග්‍රතම භික්ෂුණිය, මහා ප්‍රජාපති ගෝතමී තෙරණියය. බලන්න: අග්‍ර, උපග්‍රන්ථ: 1, 2.

ඤ කොටස: ඤත, ඤණ

ඤත

▲ ඤාතගම- Nathagama: මල්ල ප්‍රදේශයේගමකි, නාදික ගම ලෙසින්ද හඳුන්වයි. රජගහනුවරට උතුරින්, ගංගානම් නදියේ උතුරු දෙසින් පිහිටි මෙ ගමේ, ගඬොලින් කරනලද ශාලාවේ ,බුදුන් වහන්සේ අවසාන වාරිකාවේදී වැඩසිටියහ. මෙ ගමේ බුදුන් වහන්සේ සරණගිය බොහෝ ගිහි පැවිදි හවතුන් සිටිබව මෙහි දක්වා ඇත. බලන්න: මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රය, උපග්‍රන්ථය: 1, 2, 3. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සෝතාපන්ති සංයුත්ත: 11.1.8 හා 11.1.9, 11.1.10 ගිඤ්ජකාවස්ථ සූත්‍ර, පි.184.

ඤණ

▲ ඤාණය- Nana: ඤාණය, ඤානය, ප්‍රඥාව, නුවණ ලෙසින්ද දක්වා ඇත. ධර්මය අවබෝධ කරගැනීම පිනිස පිහිටවන විවිධ ඤාණ පිලිබඳ මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. බලන්න: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: ඤාණ කථා, පි.31.

▼ ඤාණය ලැබීම ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ ඉමා වෙදනාති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුසුතෙසු ධමමසු වකුං උදපාදී ඤාණං උදපාදී පඤ්ඤා උදපාදී විජ්ජා උදපාදී ආලොකො උදපාදී...” සටහන්: * මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ වේදනාපිලිබඳ අවබෝධය ඇතිවීමය. ** ඉද්දිපාද පිලිබඳ ඤාණය ඇතිවීම ගැන බලන්න: සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: ඉද්දිපදසංයුත්ත: 7.1.9 ඤාණසූත්‍රය, පි. 34. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සලායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 2.3.5 ඤාණසූත්‍රය, පි.468.

▲ ඤාණවක්ඛු- Nanachakkhu: ධර්මය යථා පරිදි දැකීම ඤාණවක්ඛුය. ධම්මවක්ඛු ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. සෝතාපන්ත මග ඵල ලැබූවිට ධම්ම

වක්ඛු පහළවේ. ධම්මවක්කපවත්වන සූත්‍රයේදී, සම්බුද්ධත්වය ලැබූ බුදුන් වහන්සේ, තමන්වහන්සේට ඤාණය පහළවූ බව පෙන්වා ඇත. එය නුවණනමැති ඇස (නුවණැස) පහළවීමය. බලන්න: සෝතාපන්න.

▲ ඤාණවරියාව-Nanachariya: ඤාණවරියාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සතර ආර්ය සත්‍ය පිලිබඳ නුවණ බලන්න:වරියාකථා.

▲ ඤාණත්‍රය-Nanathraya: ඤාණත්‍රය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ: අනිත්‍ය, අනිමිත්ත, විභාරසමාපන්න ආදිය පිලිබඳ තුන් ආකාර නුවණය. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: ඤාණකථා: 29-31 ඤාණත්‍රය, පි.196.

▲ ඤාණදර්ශනය-Nanadarshanaya: ඤාණදර්ශනය ((knowledge and vision), ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ මාර්ගඵල ලැබීමේ ඤාණයය. ශිලය යහපත් පදනමක පවත්වාගෙන, අනුක්‍රමයෙන් ඤාණදර්ශනය හා විමුක්තිය ලැබීම මෙහි දක්වා ඇත. සටහන: පා.සි.ග: පි. 300:

“ඤානදස්සන: ශ්‍රමණ ඵලය, විදර්ශනා ඥානය, දිවැස්, සර්වඥතා ඥානය, ප්‍රත්‍ය වෙක්ඡ ඥානය, ආර්ය මාර්ගය, මාර්ග ඥානය, ඵලඥානය, ඤාණ දසසන වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත: ආනිසංසවග්ග: 10.1.1.1. කීමත්ථීය සූත්‍රය, පි.30, අංගු.නි:(1):1 නිපාත:කායගතාසති වග්ග, පි. 125 හා අමත වග්ග, පි. 130, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52 & The Deathless, p. 53.

▼ බුදුන් වහන්සේ වෙත, බඹසරවසන්තේ ඤාණදර්ශනය පිණිසය. ඒ පිලිබඳ මග ආර්ය අටමගය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.5.7 ඤාණදර්ශන සූත්‍රය, පි.76.

▲ ඤාණපඤ්චකය-Nanapanchakaya: පස් ආකාර නුවණ ලැබීම මෙහි පෙන්වා ඇත: 1) අභිඥාප්‍රඥාව 2) පරිප්‍රඥාව 3) ප්‍රභාන ප්‍රඥාව 4) භාවනා ප්‍රඥාව 5) සාක්‍ෂාත්කෘතියා ප්‍රඥාව. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: ඤාණකථා: 20-24 ඤාණපඤ්චකය, පි.188.

▲ ඤාණරාසිජක්කං-Nanarasichkka: සමාධි වශයෙන් ලබන සුවිසි නුවණ (24) මෙහි විස්තර කර ඇත. මූලාශ්‍රය: බු.නි: පටිසම්භිදා 1: ඤාණකථා: 11 ඤාණරාසිජක්කං, පි.396.

▲ ඤාණවත්ථු-Nanavatthu: මෙහි දී පෙන්වා ඇත්තේ, මාර්ගය වැඩීම පිණිසවූ 44ක්වූ අවබෝධයන්ය: 1) ජරාමරණ දැනගැනීම, හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. 2) ඉපදීම දැනගැනීම, හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. 3) භවය හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. 4) උපාදාන හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. 5) තණ්හාව හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. 6) වේදනාව හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. 7) ස්පර්ශය හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි.8) සලායතන හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. 9) නාමරූප හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. 10) විඥානය හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. 11) සංඛාර හටගැනීම, නැවත්වීම, නැවැත්වීමේ පිළිවෙත ඤාණ4 කි. සටහන: * එම කරුණු මෙහිදී විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. ** මේවා යහපත් ලෙස අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස ආර්යඅටමග වර්ධනය කරගතයුතුය.

මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: 1.4.3 ඤාණවත්ථු සූත්‍රය 1, පි.110.

▼ මෙහි දී පෙන්වා ඇත්තේ, මාර්ගය වැඩිම පිණිස වූ 77 ක් වූ ඤාණයන් ගැනය. 1) ජාතිය i හේතුකොට ජරාමරණ වේයයන නුවණ ,ජාතිය නැතිකළ ජරාමරණ නැතිවේය යන නුවණ ii) අතීතයේද ජාතිය හේතුකොට ජරාමරණ ඇතිවූවේය, ජාතිය නැතිවූකළ ජරාමරණ නැතිවූවේ යන නුවණ iii) අනාගතයේද ජාතිය හේතුකොට ජරාමරණ ඇතිවේය ජාතිය නැතිවූකළ ජරාමරණ නැතිවේය යන නුවණ iv) එම අවබෝධයද ඤය ස්වභාවය ඇතිව v) එම අවබෝධයද වය ස්වභාවය ඇතිව vi) එම අවබෝධයද විරාග ස්වභාවය ඇතිව vii) එම අවබෝධයද නිරෝධ ස්වභාවය ඇතිව දන්නා නුවණ. එලෙස: එක් කරුණක් පිලිබඳ 7ත් ආකාර නුවණ, 11 කරුණු පිලිබඳව 77 ත් ආකාර නුවණ- පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය 11 අනුව: 2) භවය 3) උපාදාන 4) තණ්හාව 5) වේදනා 6) ස්පර්ශය 7) සලායතන 8) නාමරූප 9) විඤානය 10) සංඛාර 11) අවිද්‍යාව. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: අභිසමය සංයුත්ත: 1.4.3 ඤාණවත්ථු සූත්‍රය 2 , පි.114.

▲ ඤාණවාදය-Nanavadaya: රහත්බව ලැබූ භික්ෂුව ඒ බව ප්‍රකාශ කරන එක් ක්‍රමයකි. බලන්න: අරහත්. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත :මහා වග්ග: 10.1.3.4. මහාචූන්ද සූත්‍රය,පි. 106. EAN: 10: The Great Chapter: 24.4. Cunda, p. 501.

ඥෙ කොටස: ඥත,ඥණ

ඥත

▲ ඥාතපරිඥා-Nathaparinna: ඥාතපරිඥා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මතා පිලිබඳ විශේෂ නුවණින් අවබෝධ කරගැනීමය (the full understanding of the known). මෙය අභිඤ්ඤිය ධර්මය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: සංඛත ධාතු, අසංඛත ධාතු, අභිඤ්ඤිය ධර්ම,ආහාර, චතුරාර්යසත්‍ය.මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3) බන්ධවග්ග:භාරවග්ග: 1.1.3.3. අභිජාන සූත්‍රය, පි.76, ESN:22: Khandasamyutta: 24.3 Directly knowing, p.1022.

ඥණ

▲ ඥාණය-Nana: ඥාණය, නුවණ, අවබෝධයය. ඤාණය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ධර්මයට අනුව ඥාණය ලැබීම යනු ධර්මය අවබෝධ කරගැනීම ධර්මානුකූලව ආධ්‍යාත්මික ජීවිතය ගෙනයාමේ හැකියාවය. එම නුවණ ඇති අය නුවණැතියන්- ප්‍රඥාවන්තයන්-පණ්ඩිතයන ලෙසින් පෙන්වා ඇත. එම අවබෝධය නොමැති අය අඥාණය, බාලයන්ය. බලන්න: බාල පණ්ඩිත.

ඨ කොටස: ඨත, ඨන

ඨත

▲ ඨති කුසලය- thitikusala: මෙය ජාන සමාධි සමාපාත්ති කුසලය කලක් පවත්වාගැනීමට ඇති හැකියාවය. බලන්න: ජාන මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): බන්ධකවග්ග: ජානසංයුත්ත:13.1.2. ඨති කුසල සූත්‍රය, පි.566.

▲ ඨිතත්ත පුද්ගලයා: පාලි: ඨිතතො පුග්ගලො- the person who is inwardly firm: ධර්මයට අනුව ඨිතත්ත යනු අභ්‍යන්තරය- ආධ්‍යාත්මය ස්ථිරකරගත් පුද්ගලයාය, අනාගාමී උතුමාය. බුදුන් වහන්සේ ඨිතත්ත පුද්ගලයා මෙසේ හඳුන්වා ඇත: මෙලොව ඇතැම් පුද්ගලයක්, පංච ඔරම්භාගීය සංයෝජන ඤය කර, (මරණින් මතු) සුද්ධාවාස නම් වූ බ්‍රහ්ම

ලෝකයේ ඔපපාතික උපතක් ලබා, (නැවත මෙලොවට නො එයි), එහිදී ම (අරහත්වය ලබා) පිරිනිවන් පාති. “කතමො ච භික්ඛවෙ, ඨීතතො පුඤ්ඤො? ඉධ භික්ඛවෙ එකවො පුඤ්ඤො පඤ්ඤඤවනනං ඔරම්භාගියානං සඤ්ඤාපනානං පරිකබ්බා ඔපපාතිකො හොති, තස් පරිනිබ්බායී අනාවත්තිධමෙමො තස්මා ලොකො. අයං චූච්චති ඨීතතො පුඤ්ඤො” (Here, with the utter destruction of the five lower fetters, some person is of spontaneous birth, due to attain final nibbāna there without ever returning from that world. This is called the person who is inwardly firm). සටහන: මෙහිදී දක්වා ඇත්තේ අනාගාමී උතුමා පිලිබඳවය. පංච ඔරම්භාගිය සංයෝජන ක්ෂය කර ඇතිනිසා ඔහු ස්ථිරවශයෙන්ම නිවන ලබන කෙනෙකි. බලන්ත: පංච ඔරම්භාගිය සංයෝජන, අනාගාමී. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.1.1.5 අනුසෝත සූත්‍රය, පි. 34 , EAN:4: 5.5 Along with the Stream, p. 148.

යන

▲ **යාන-Situation:** යාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යම්කිසි තත්වයක් හෝ අවස්ථාවක් ගැනය. මෙය තථාගතයන් සතු විශේෂ ඥානයකි: “...ඉධ භික්ඛවෙ තථාගතො යානඤ්ච යානතො අධ්‍යානඤ්ච අධ්‍යානතො යථාභුතං පජානති...” වියහැකි දේ වියහැකිබව, වියනොහැකි දේ වියනොහැකි බව යථා පරිදි දන්නා නුවණ. බලන්ත: තථාගත දස බල ඥාන. සටහන්: විස්තර පිණිස බලන්ත: සංයු.නි. (4) මාතුගාමසංයුත්තය, යාන සූත්‍රය, සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංග සංයුත්ත: යාන සූත්‍රය, අංගු.නි: 2 නිපාත: යාන සූත්‍ර 2, අංගු.නි: 5 නිපාත: යාන සූත්‍රය.

ත කොටස: තක,තග,තජ,තට,තත,තථ,තද,තන,තණ,තප, තඹ,තම,තය,තර,තල,තච,තස

තක

▲ **තක්ෂිලා නුවර-Takshila Nuwara:** බුදුන් වහන්සේ වැඩවසන සමයේ වයඹදිග ඉන්දියාව පිහිටි ප්‍රසිද්ධ නුවරකි. මෙ නුවර වාසය කල උගත් අචාර්යවරුන්ගෙන් (දිසාපාමොක් වැනි) ශිල්ප හැදෑරීමට භාරතයේ සෑම ප්‍රදේශයකින් පාහේ සිසුන් පැමිණිබව බෞද්ධසාහිත්‍යයේ දක්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේගේ වෛද්‍යවරයා වූ ජීවක, ශිල්ප හැදෑරීම පිණිස තක්ෂිලාවට පැමිණ ඇත. බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:3. බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රවක, පුක්කුසාති තෙර, ගිහිකල එම නුවර රජකම් කළහ. බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:1.

▲ **නිකභෝජනය-Thika bhojanaya:** බුදුන් වහන්සේ විසින් සංඝයාට පනවන ලද විනය නීතියකි. එනම්, පවුල් විසින් දෙන භෝජන, දුර්භික්ෂ ආදිය නැති කාලයේදී, සතර දෙනක් එකතුව වැළඳීම ඇවතක්ය. කරුණු 3 ක් නිසා නික භෝජනය පනවා ඇතයයි ආනන්ද තෙරුන් පෙන්වා ඇත: “දුස්ශීල භික්ෂූන්ට නිග්‍රහ කිරීම පිණිසද , ප්‍රියශීලී භික්ෂූන්ගේ පහසු විහරණය පිණිසද, ‘ලාමක අදහස් ඇති අය බෙදී, සංඝභේදය නොකරත්වා’ යන අදහස ඇතිව හා පවුල් කෙරහි දයාව ඇති නිසාය”. (The Blessed One laid down this rule for three reasons...: for restraining ill-behaved persons and for the comfort of well-